

սեւ, վերնագրերը, սկզբնատողներն ու սկզբնատառերը կարմիր. տող 17: — Նիւթ՝ հասարակ տեսակի թուղթ: — ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ տախտակէ: — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ քաւական շինքած, տեղ տեղ սեւցած, քիչ բոքորոնմած. սկիզբէն 4 թղթի կիսովին մնականք: — ԴԱՅԱՐԿ թուղթ՝ էջ 80ա—բ, 118ա—բ, 164ա—բ: — ԼՈՒՍՄԱՆԶԱՅԱՐԿ՝ Եւ զարագոր չկայ: — ԳՐԻԶ՝ Մարեամ. ստացող հորեղբայրը Մարտոս նախնուս. տեղ "յերկերս ձաղթաղու, ք զիրոյ յամանածին" (Դաշաքաղի զիւղըն մէջն է). թուական ԻՂ, 4 — 1647: — Ձեռագիրս սեպականութիւնն է այժմ զերծակ Պր. Սողոմոն Մնկղ-Աբրահամանցի:

Ար պարունակէ. 1. Յիսուս Որդի. էջ 1ա—116բ: 2. Ընդհանր լիցայ տալ Ստեփանոս Ար երկնի տերը Ներսէս. էջ 117ա—բ: 3. Բան հաւատը. էջ 119ա—163բ: 4. Այլիս այ զքեզ մեքական. էջ 165ա—174ա: 5. Այլիս անսկիզբն աւել դած. էջ 174բ—179ա: 6. Այլիս առաջին զքեզ տալ. էջ 179բ—184ա: 7. Ած անել անհասակայ հայր զԹուծեանց ինձ ողորմայ. էջ 184բ—186բ: 8. Յիշատակարան գրոցն Սողոմոն էջ 187ա—189ա: 9. Բաղդադականի այս մաղթանաւ. էջ 189բ—191բ: 10. Կորին Ժողովող անունն ասացեալ է. Սայ մարգարէ ամարան. էջ 192ա—194ա: 11. Թուծի միւթարկան ան Ներսէս հայոց կիշղիս Ը. ան իշխան արեւելեան վանս որդայ իւրոյ տարածամ մեռանելոյ. Անուն է յոյս ամային. ըստ առաջելոյ անուստ բանին. էջ 194բ—197ա: 12. Գաղաթս երկնից. իմ եղական զուլով բնութիւնն է սկզբնական. էջ 197բ—207ա: 13. Միշտ էիդ անել բնութիւն բնորոնցան. էջ 207ա—209բ: 14. Վկայատեսութիւն. էջ 210ա—259բ:

Գլխաւոր յեւրոստան. էջ 260ա 261ա. փառք ամենաձեւ երբեքսութիւն հոր եւ որդայ եւ հորդայ որդայ այժմ եւ միշտ եւ յօրանս յաւայ ամէն: Այլ՝ եւ մարտկոս եղիկ ըստացի զայ որդիս գրել առաւ բնամար եղբոր զտարին իմոյ մարտիմին եւ փծան էլ իմոյ որ աղաշխարաց կայի: Յիշատակ ինձ եւ փրկութիւն հոգւոյ եւ ննջացն իմոյ հօրն իմոյ դաւաճութիւն եւ մօրն իմոյ թանկադին. եւ եղբօն իմոյ զուգարին, մեղանին, եւ պղտին եւ եղիսարեթ քոյրն իմ եւ եղբօր որդոցն իմն եկկալարին. գրիգորին. զովմարտիարին, եւ հարսերն վառին եւ թաւմանին, զիկին, եւ եղբօրմանեղացն մարտին, եղմուրին, թաւանին աղին մարգարտին թիւին, եւ եղբօր հարսերուն զարկանին, զուլուսին փարկական եւ զաւելն օր որ (երկիցս) փոխեցաւ առ քն եւ Նորադաշտի որդայ Նիւ անեղեմին եւ նմարեան մարանաւորացն, զբեցաւ ըզոյս ք յերկիրս քաղթալար, ք գաւաղս խանախ, ընդ հոգանաւ ամեմաքիւն: Ի թուականին հայոց. ա. զք. ին օրում եւ մք թաղաք զաւ յիշատակ, ով որ զաւ կորդայ եւ արեւնակէ. մք բեռան զմք յիշեւ եւ օրըմի առէ, նմ իւրն ողորմացի իւր միւսան(գամ) գալտանն Ամէն.

Ինչպէս կը անանուի յիշատակարանն ասացալէն է եւ ոչ գրէն. ասկէ ետք, էջ 261բ ըստ անփաթ ԳԵՂ՝ "Եւրոստակ յն որդին, ին նմ հոգին լուսաւորին

37.

ՅՈՒՆԱՎԱԿԱՆԱՐԿ

(ԺԹ. ԳԱՐԻ)

Թուղթ 53, նշանակուած է էջ 1—80: — ՄԵժՈՒԹԻԻՆ՝ 22X18X0,7 սմ.: — ԳՐԻԹԻԻՆ՝ բազմասնակ: — ԳՐԻ Նիւ զագոր. թանաք սեւ, առանց կարմրատողերու. տող մինչեւ 30: — Նիւթ՝ թուղթ: — ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ թղթայ: — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ շատ նոր եւ մարտ: — ԴԱՅԱՐԿ թուղթ էջ 1ա—6բ, 47ա—բ եւ 48բ—53ա: — ԼՈՒՍՄԱՆԶԱՅԱՐԿ, յիշատակարանն եւն չկայ ըստ: — ԳՐԻԶ եւն անծանօթ: — Ձեռագիրս այժմ սեպականութիւնն է զերծակ Պր. Սողոմոն Մնկղ-Աբրահամանցի:

Ար պարունակէ իւրաքանչիւր երեւի լիցայ վեց սիւնակով աղեւսակներ, որոց առաջինը կը ներկայացունէ ռազմարկի մեծեր եւ միւսները կը ցուցեն թէ այդ մեծեր ինչ կը գուշակեն այս աղեւսակները կը բռնեն էջ 7ա—46բ, առանց բացատրութեան. իսկ էջ 48ա կայ ուրիշ աղեւսակ մը ուր գրուած են շարթուան 7 օրերուն բոլոր 24 Ժամերուն ռազմները:

38.

ԱՆՏԱՐԶ

(ԺԹ. ԳԱՐԻ)

Թուղթ 299: — ՄԵժՈՒԹԻԻՆ՝ 30X18X3 սմ.: — ԳՐԻԹԻԻՆ՝ միասին: — ԳՐԻ՝ զագոր. թանաք սեւ, առանց կարմրատառերու. տող 24—25: — Նիւթ՝ թուղթ: — ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ տախտակէ: — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ նոր եւ մարտ: — ԴԱՅԱՐԿ թուղթ էջ 49ա—101ա, 113բ, 115ա—116բ, 120բ, 127ա—բ, 132ա, 137ա, 138ա, 142բ—263բ, 265ա, 266ա, 270բ, 288ա եւ 299ա—բ: — ԼՈՒՍՄԱՆԶԱՅԱՐԿ, զարագոր, յիշատակարան չկայ: — ԳՐԻԶ եւն անծանօթ, բայց շատ նոր գործ: — Ձեռագիրս այժմ սեպականութիւնն է զերծակ Պր. Սողոմոն Մնկղ-Աբրահամանցի:

Ձեռագիրս է Անտարը, որ սկիզբները կանոնաւոր, բայց յետոյ խառն կերպով կուտայ բազմաթիւ տեղեկութիւններ, կենդանականներով գուշակութեան, ռազմ զարնելու, բախելու, վիճակի վրայ եւն, բաշխական աղեր, աղթքներ, գրկալով, թիւսմ եւն. էջ 264—298 գրուած է հակառակ դիրքով, այն է էջ 298բ համարելով իբրեւ էջ 1ա եւն շարունակաբար:

39.

ՏԱՅԱՄԱՆԱՐԿ

ՋԶ = 1757:

Թուղթ 669, նշանակուած 667, բայց 290 տն.: — ՄԵժՈՒԹԻԻՆ՝ 31X21X17 սմ.: — ԳՐԻԹԻԻՆ՝ երկսին, իւրաքանչիւր 24X85 սմ.: — ԳՐԻ բուրգիթ թանաք սեւ, վերնագրերը, սկզբնատողներն ու սկզբնատառերը կարմիր. տող 39: — Նիւթ՝ հաստ եւ ողորկ թուղթ: — ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ տախտակէ: — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ կազմի բաւական բրդորում, բայց գրութիւնը մարտ է: — ԴԱՅԱՐԿ թուղթ էջ 3բ—4ա: — ԼՈՒՍՄԱՆԶԱՅԱՐԿ՝ Եւ զարագոր շատ կան, մէկ ետք, մէկ մեծաղոր եւ բազմաթիւ փոր պատկերներ, բոլորն ա

միջակ արուեստով: — ԳՐԻԴ՝ զանազան մեծագոյն մասը զբաժ է Ղազար կամ Ղազարիկ, որոն տեղ տեղ օգնած են Անդրաս կրօնաւոր, Յովհաննէս քահանայ եւ անշուշտ ուրիշներ, որովհետեւ էջ 378թ կ'ըստի «եւ զբայցս որ շատ եւ որ սակաւ»: Նկարող Մինաս: Տեղ Լիմ՝ կղզի, Կաշեքունիք եւ շրջակայ տեղերը. Թուական՝ սկսած 345 — 1452 թուին եւ վերջացուած 345 — 1457 թուին. տէր Մարտիրոս Ստեփաննոս դարեկալ: — Այժմ սեպհակաճոռութիւն է զերծակ Պր. Սողոմոն Մեկեք-Աբրահամանցի:

2եռագիրս է Եղայմաւուրը պարունակած նոր վիաներն են կարգաւ. Երմար վանեցի (1418), Եովհաննէս մանուկ խլաթեցի (1438), Աւագ Մարմարեցի (1390), Սահակ պարսիկ դաւրեթեցի (1417), Թամար մկաթի (1397), Եղիարեթ ի խառաքատայ (1391), Եովսէփ Գուռեցի (1170), Թեոփորոս Սեբաստացի (1155), Ստեփաննոս արքեպս. Սեբաստիոյ (1387), Զաքարիա կաթ. Աղթամարցի (1393), Խառով Գանձակեցի (1167), Մեկեքիթեթ եւ Կարապետ վանեցի (1403) եւ Գուհարենէ Սեբաստացի (1155), որոնց նորագոյնին Թուականն է 1438: Եղայմաւուրքին վերջը կան Տեռեւեալ գրուածները. 1. Յիշատակ եւ պատմութիւն Անգամուրունի զոր բռնիեաց զս. Այր ոմն անգամայնց եւ աղքատ էջ 658ա — 660ա, 2. Երշատակ վարուց զբանջելի աւան այ Գրիգորի հոռոպ պարզութ. Այր ոմն կոմ էր ի վրէնդիս քաղաքէն. էջ 660ա — 664թ: 3. Երշատակ վարուց որ հաւրն Մարկոսի հոռոպեցոյ որ բանն մշտնաւ հեռի մերձ դրախտին աղաթէր. Աղք երեք արեղաք է Միշագեւոսաց, էջ 664թ — 667ա:

Եւտարտիւնէս շատ բազմաթիւ են գրեթէ ամեն վկայարանութիւնէ վերջ կը յիշուի ստացողը կամ գրիչը իր այս կամ այն ազգականին հետ. այս տեղեւորութիւնները բոլոր հասարակած են զիւրաւոր յիշատակարանին մէջ, ևստի զանց ընելով մի առ մի կրկնել, մէջ կը բերինք միայն այն յիշատակութիւնները, որոնք նորութիւն մը կը պարունակեն:

Էջ 1ա. (տարբ. գրէէ). են անպիտան. բարեմիտ եւ ամենաթ... ուստանուն սարգիս?... գրեցի այս գիրս ...:

Էջ 4բ. մեծագիր պատկերին մէջ ‘Չմաղղատի Ստեփան եւ զծնող իւր յիշեցէք ի քս անն ամենայնի’, ‘Ստեփան մաղղատի եւ եւ եղալոր նորին խղճողէն է’, ‘Չմփնտն նկարող է քի յշո’:

Էջ 48ա. Որոշ աղաթիւքն ողորմի ստացողի գրոցս մահաբար ստեփաննոսի մականունն զարեպլն եւ ամ արեան մերձաւորաց:

Էջ 18բ. Որոշ աղաթիւքն ողորմի ստացողի գրոցս մահաբար ստեփանն եւ ծնաւաղայ նորին անծաւարուն, որ ջերմանանք սրտիւ ասոյ զգին սորա՝ եւ խաթունն մեկըին:

Էջ 200բ. Որ ողորմի ստացողի գրոցս և եւ հոգեւոր որդոյս մեղս կարագեան ստեփանապի որ բազում աշխատութեամբ սպասուորէ մեղս:

Էջ 217ա. Որ ողորմի եւն... եւ անպիտան գրիչն զաղալի եւ վարդապետին մեղս տէր ինքնատեփար պատուական կրանձաւորին հանգուցելոյն ի քն ամեն եւ որ ի բերանով ան ողորմ ասե ան զիւր մեղքն ալ յիշէ:

Էջ 229ա. Որոշ աղաթիւքն ողորմի քն. եւն. եւ կարագեան ստեփանապի որ բազում աշխատութեամբ կոկեաց զԹուղթն եւ ինձ անպիտան գրիչն զաղալիս:

Էջ 810ա. Որոշ աղաթիւքն ողորմի քն ստաւցողի գրոցս մահաբար ստեփանն եւ ծնաւաղայ նորին անծաւարուն եւ խաթունն մեկըին եւ անպիտան գրիչն զաղալի, եւ ծնաւաղայ ինց տարբարհին եւ արմեկին, եւ հանգուցելոյն ի քն եղորին ինց բաղալիքին ամեն, էջ 378բ. Զոր ունիմք բարեխաւա առ քն ան վանն մահաբար ստեփանն եւ ծնաւաղայ նորին եւ ամ արեան մերձաւորացն եւ գրացոս որ շատ եւ որ սակաւ, էջ 404ա. ... եւ անգրիտա կրօնաւորի որ գրեաց զայս գ անարս:

Էջ 413ա. քն ան արեանի արտ այն վերջի կիւրակէին, որ ասեւ եկալք անհաղք հաւր ինց, նոյն ողորմութեւ իրեցէ զմայնք կրանաւա՝ մահաբարն եւ ծնողքն իւր եւ զաղար գրալիս, եւ անգրեւս, եւ յհնէս:

Էջ 554ա. Որոշ աղաթիւքն ողորմի ալ մէջ 1 ստացողի գրոցս մահաբարն, եւ ծնաւաղայ նորին անծաւարուն, աստմին (Թուի հոգեհայր), եւ խաթունն մեկըին եւ եղարուն խղճողին, խաղաքաւոյն եւ աղաւալն եւ ամ արեան մերձաւորացն եւ որք մանն ունին յանային բարեխաւառին եւ կարագեան ստեփանապի որ զԹուղթն կոկէց եւ բազում աշխատութեւ սպասուորէ մեղ ի յանապիկ ամաւոր լինմ կոկեցեալ ըսգ հովանեւս որդոյ տաճարին գերեզմէս:

Մահաբար Ստեփաննոսէն հաջ. յայտմաւուրքին երկրորդ ստացող մէջ Միքիման, որուն անունը իր այս առ ունի ազգականներուն հետ կը յիշուի լուսանցքն ունն զրալ, երեքն նաեւ բնագրին մէջ առանձին կամ Ստեփաննոսի հետ օրինակ՝

Էջ 456բ. Ա. ծնեալք ան բարեխաւառն զի ստացողի գրոցս միքիմանին, կարակունի խաւաղին, եւ ծնողացն գաւաթիքին, եւ փարիթանին, եւ գոսարացն խաւաղին, էթարին. յամանին (կամ համանին), քուրեն Նոնափարին (այլուր ունեցած նաեւ շորորդ դուստր փարիթանի):

Էջ 681բ (այլ. գրէէ). որդ իրեցաւ սպիկաթի (= սպիկաթի) բանեւ ձեռամբ ողորմի անարեան քհաւ. նոյնի որ գրէին (= ի գիւղէն) ասք գրեղայ որ ի մեղաց կինս մեռաւ շատ բազմաթիւ ալ էի յեմացոյ մարդոյ հիւանդայ սուտ ե թարկայ դուռնայ արի աշխատաւ պալով չուշի սուտ համարեթ ով որ կարողայ իւր մեղաց թաղութն լինի որ մէ բեքան մեղ ողորմ ասե ան իւր ողորմ ամեն գրեցաւ օգտաւորի ամոյ ժե թիւ ովթ ին որ աղաւ ասն եկաւ արմի սոյմաւ կոտորեց:

Գրեւորս յիշուալուս էջ 632ա. Փառք ամեւ նանք երրորդութեւն, հաւր, եւ սրբաւոյ. եւ հոգեւոր որդոյ, որ եւ կարողութիւն. տկար եւ. ասորում անձին զաղալի (էջ 130բ եւն զաղալիքի), հասանել յաւաթա՝ յայտմաւուրաց գրոցս: Որ աւր բոտ աւաւը, օտկալացեալն զոսկիւր լուսաւոյց սորա: Պատմութիւ կարծարայն տանիւնաց, եւ պանելի ընդարարհիկ վարուց սորոցն, որ աստ հաւաղեալ կան: Որոշ ստեփանապի աննյմմէ արտի, ցանկացաւ՝ ամենաբով եւ պատմական մաղղատին ուղեւփաննոս: Էյս ստացաւ զամ յիշուակ բարի իւրն, եւ ծնաւաղայ իւրոց: հաւրն անծաւարուն, եւ մանւն խաթունն մեկըին: Երեւով զաւաղեալն ի մեծաբարդաւ մաղղաբէն որ ասէ: Երաթի որ ունիցի զաւակ ի օրեւ, եւ յիշատակ բարի որդէս զնա

դանի սիրելի յենժ, որ եւ նր եկեղեցին, եւ արք' գրեցաւ սա՛ յանաւելի ամենքն ինն: Ընդ հովանեաւ որդին գերեզման, եւ այլ որդեցաւ, ինքեղեցի թաքնորունի, ի վանս Սախարայ՝ ընդ հովանեաւ Սէ՛ ձեռածնին եւ նա՛ որդւոս թնցն: Եւ այլն գրեցաւ ի վանս աղբիւան ընդ հովանեաւ Սէ՛ ձեռածնին, եւ նր կարգի, եւ նր յարաթնեալ, եւ նր ստեղծանախ տէր յաւակն որդիք նր գրեղմանին, վանս խաղիւթն աշխարհին հայոց, վանս զի զհանդէն որդի զարաւ առաւփին գնացեալ էր յախարհն նեաղաց՝ եւ առեալ զնա՛ ամենքն նոցա: Ձհամեցան: Եւ ասալ: Չասպահան: Ձռեւ եւ զպազին: Ձգելան, եւ զքաշան: Չսիրանց եւ զքման: Եւ զխորտան: Եւ զքարայրան անթիւս: Եւ կամի իրթալ ի հրէ: Եւ ի նարին կողմանեա՛ թննն զարայթմանին, զաշխարհն հայոց ի տասնաման պահէր հասան բանի: Արգ՝ ըստացան: զսա՛ պատմական մահադառն ստեղծանախ յիշատակ իւրն: Եւ ծնաւայց իւրոց, եւ աղակաւանցն, եւ նա՛ արեան մերձաւորացն: Հանքն՝ նմատրուն, եւ Մօյն՝ խաթանակեցին, եւ հարապաւ տղան՝ խորշին, եւ խաղարայը՛ արթաւարդն, եւ հանգեղեցիլն ի քն՝ ապառայլին: Եւ նրախաւարն եւ մեծ պարգաւն մարտիրոսին, եւ Քրաւ մը բաց: Եւ մեծ մամուրն՝ աննայ իսթառնին, եւ սառալ խաթանին, եւ մար ջւերն՝ գահայ յմեկին, եւ իւր որդան՝ փառելի, եւ զարարին՝ սպանելին յընկերայն իւրն: Ասան զի սառա ջերտաւանայ ընկերն իւր խաթանց զնա՛ ասելով թէ՛ գնանք դիմի հանք (հասաւ քերական զլոյս): Եւ անձեզ զնա՛ ր' ասան, յարձակեցաւ ի վերայ նորա՛: Եւ պանն զնա՛ երկրորդ կայէն, որ հագան զեղայրն իւր զարեւ: Եւ նա՛ արա՛ ի հանգիստն եւ նա՛ հաւատացելոց՝ հանգչել՝ ի պարանձի հոգին, եւ որդին արեւի՛ գաստելի եւ պատկախից արացե՛ ամեն: Արգ՝ ապալեմ զմեզ զամենեւանս կողմեղայրն պաղատաւաք մի՛ ոք որ հանգեղեք սա՛ զհանգեղայրն, կամ ընթեւնըլով, եւ կամ ինչ իւրեք տեսութիւն, յիշեցեք ի քն զպատմական մահադառն զստեղծանախ, եւ զծնաւարն իւր: Զմատուրն, եւ զխաթանակեցն, եւ զգարան, զի որդն, զխաղարայը, եւ զհանգեղայրն ի քն զպաղատաւ, եւ զմեծ պաղպըն՝ զմարտիրոս (բաւ մը բաց) եւ զմեծ մամուրն զաննայ իսթառն, եւ զսառայիսթառն, եւ զմորուրն զգահարմիլն, եւ զիւր որդիքն, զփալը՛ եւ զպարանցն եւ զգարաւորդին զմատուրն եւ զգուլքան իսթառն, եւ զամբանն, եւ զհարսն զպղիղ մեկն, եւ զմարտիւրն զիւրեղայրն, եւ իւր որդիքն իսթառն միգատի առաքելին, եւ զստեղն առաւայրն, եւ վարդաւանցն հոգեւ որաց եւ մարմնաւորացն: Եւ զսամահայրն զպարան վարգ՝ եւ զմարտեւորդին թեւայ (սա Ստեղծանախ վարժապետն է, ըստ էջ 854ր) հովան հանգեւ որ հայրն զիւրայն կրտսեալ, կաթիւնցին որ ի զնան յեն՝ ի ծովուն ընկեղեցաւ եւ զկիւ պիւնին, յիշեցեք ի քն զկերպի գրաւաց ի սմա, եւ լի՛ բերանով նա՛ ողորմ սանել եւ նա՛ որ առաստ եւ ի սուրբ բարեաց յիշապաշ եւ յիշեցելոց առհասարակ օղորմեցի: Դարձեալ ապալեմ զմեզ մանկաւը նր եկեղեցի յիշել ի տի՛ գահարմար գրեւ զազար եւ անմաղպիր լինել իտուրուն ին եւ սխալապաշ զի կար մեր այս եր: Եւ դիտել՝ եւ զի զսա փառք: Զա թիվին հայոց, եւ աւարտապիք՝ Է. Է. վանս զառնութն եւ խաղաթն՝ ժամանակեալ եւ

զնիւտակարանի զհեա կարգի ոչ զնայլն անմաղպիր լիւրեք, երբ սիրան մաշեալ լինի, աչքն լուս պահատ կու հային մարդ զմարդոց ջաւ չգիտե՛ կեն գիշերին ժամ՝ կու ձենի եւ արգ՝ գրեցաւ սա՛ ի կիւղիւսթն ստեղծն Տէր Գրեղորի որ նստեալ է ի զպարապատա ջաղպիք, եւ քն յառայն մերոյ՝ փառք յստն ամեն (մատաւա փառքալով):

Էջ 682ր այլ գրէ: Ա՛ զկայ մշէրն նշնի որ բազում աշխատանք ունի սա. նր առաքեալն զվարձն նր առաքելոյն առցէ:

Էջ 683ա այլ գրէ: Դարձեալ յիշեցեք ի քն զմաղպատի ստեղծանախ. եւ զեղարաւ որդին իւր զկաւաւան. եւ զմիլամն եւ զկաւալն կողակիցն զմամար եւ զհանգեղան: Եւ զորդին զարգաւորդն եւ զարգեան. եւ զգուսարն զգուլքան զգուլքան եւ զընկի խաթան: Եւ զայլ նա՛ արեան մերձաւորն զկեղեղանին եւ զհանգեղանայն. յիշեցեք եւ լի՛ բերանով նա՛ ողորմ առաքեց: Որ ստացան զի գրեւ յարգար վատակոց իւրեանց, եւ ետուն զայլ լուսն նր գէորդ զաւրաւարին (:)

Էջ 683ա այլ գրէ: Արգ՝ գրեցաւ սաղաւել ըսան՝ ձեռամբ սահակ անարժան արեւալի՛ ի յերկրն որ յարալ ատի՛ ընդ հովանեաւ. նր առաքելոյն բարգաւաճեալ, եւ յայլ որդան թնց որ սաս կան հաւաւ, ծեալ ի պահպանութի՛ ազգին հայոց, ի յառաւորագութի՛ տէր կիրակոս բարեւնապետի՛ որ իր'սա լուս զարգարն եւ զվանքն հոգեկանոց՝ եւ մարմնաւան պիտոյնք. զի ալ պարագլ եւ պատմարաք եւ սառմա երգութի, եւ ժամանակարարութի՛ ի գրանն նր առաքելոյն զի քան զքսան եւ զերեսունն առաւապա եւ կարգաւորցեք եւ սաղմոսեղանքն ի ժամանակեաց՝ զոր եւ զիսխարն ըսելոց եւ վատակոց սորա՛ նա՛ սացե սմա պարգեւս ի յարեղայութի՛ իւրում:

Եւ արգ՝ գրեցաւ սա՛ ի ինքայն նմաւոր եւ քնադատան քերտանին միթիւնին՝ որ ըստացաւ քն գրեւ ի հալալ վատակոց իւրոց՝ յիշատակ բարի հոգի իւրոց, եւ ծնաւայց իւրոց զաւարմարն, եւ փաթիլ խանին, եւ կղեղն իւր խանաղին. եւ զտեղարայն խանաղայրն. եւ էթարին. փաթիլխանին, եւ յառաւորագութեան նա՛ արեան մերձաւորն, եւ նա՛ արեան մերձաւորացն իւրոց, կենդանեաց եւ հանգեղեցելոց: Եւ աղաւթմ զհանգեղեցեալք՝ ի սմա կարգալով կամ աւրեւանակով յիշեցեք ի նր եւ ի մարաթալ յաղաւթն ձեւ՝ զմարիւն, եւ զկղեղն իւր. եւ զմնդուն իւր. եւ զնա՛ աղակիցն իւր. եւ նր զնա՛ ողորմ տե՛ օղա՛ նա՛ իւրն ողորմեցի՛ ամեն: Որ. եւ զի. թուին գրեցաւ:

Եւ արգ՝ իստկաւ մի ձաւարեց զգաւաւութի՛ ժամանակին որ մեկ ի մեկ վն ծաղկեալ մեղաց մերոց՝ զի անաւրինաց հարկապահանգութի՛ անշաղկ եւ անթիւն որ զրել չի գար: Եւ զայլն պատմեցին ձեւ զընթացք իմաց՝ որ վն մեղաց եւ պատահաստն զի քան զայս ամա՛ չորս ամա յառա՛ ի յոստան մինչ ի հայր կամար՝ եւ ի մահաւգանք մարտի եկաւ, եւ մարգիթ սարեցան՝ որ ոչ էին տեսեալ. եւ մեղաց մը գարձան: Եւ զարձեալ երկու ամա՛ մինչ ի յոյս ամա՛ որ եմք ի մեկ՝ նոր կելին անտառաւ բարեկութի՛ սփռեցան յաշխարհս հայոց վն անթաւելի մեղաց իմաց. մանաւանդ

վանայ թաղաքին գեղարեւելիքն, եւ յոսանայ մինչ 'ի խաչքաթ. զի 'ի յաւազ մեծն ուրաւութի գիշեր լցան 'ի շարաթի որ էր զառիկ' նա բարկացաւ, եւ շարժեաց զերկր 'ի բազում տեղեւ, եւ այն որ 'ի վան եւ յոսանա շարժեաց մարդ ոգ չէր տեսել, եւ մէ 'ի պատմութից լուեալ, զի մէ վանք Ֆառց, մէ քաղաք, մէ գիւղաք, եւ մէ յնաւութի. զի. խ. եկեղեցի վանայ բարձր մինչ 'ի հայկաժօր 'ի հիմանց իւրն' այն հաշի տարն, եւ տեղ անին քրիստոնէից, եւ զաւաւաւն տանց եւ բարձրանայ ապարանից, եւ զմնացեալ մարդ, կիւ եւ տալլ, եւ անտանուէն ոգ 'ի տան հոգն տանի Ֆառցին' չկարացաք իմանալ, եւ 'ի գիր արկանել' զի անթիւ եր, լայն չի միայն է գիտելի որ արար զնա վն մեղաց մերոց, Եւ աղանձ գեղեւ երթաք քն ասէ յաւաւարանն' թէ յիմ՝ ժամ արեւուն կայեցէ, եւ զարեւալ ասէ՝ երէն մէ աղաշխարհից ք, ամենեքեան յոյնդեւ կորնիցիք: փառք նոյ. ա. բերան:

Եւ մերիման 'ի սալմամտայ' որդի զաւաւաւրին, շտայայ զնա գիրք 'ի յարգար վատապալ իմոց, եւ եդի 'ի դուռն նր գերգեա զօրավարին. յիշատակ հազօց մերց 'ի գեղօց մեր յաւաւաւն. եւ մարդ ոգ մի իշխեցէ հեւապալանել զամ 'ի դրանն նր գերգեա զօրավարին, մէ մերոց եւ ոչ յօտապալ. մէ ժախելով, եւ մէ գրաւելով, եւ մէ զգաւաւով, եւ եթէ մարդ ցանդգին եւ առնէ՝ նա զպատմահան 'ի յայ առնէ, եւ զպատմի՝ն 'ի նր գերգեալ լիւն:

Դարձեալ կրկին յիշեցէ եւ նա ողորմի ստացէ խաչա միրիլին. եւ կողակցին իւրոյ խանային, որ անուամբն միայն էր խաչ' եւ հազօն էր վերացեալ 'ի գրախոս աղաման եւ գ տարի յաւալ, յայտ՝ առաւն առեց. յիշատակ իւր. եւ այնու ոչ բաւականացաւ. եւ ոչ լցաւ. զպիպաք որտին իւրոյ, այլ եւ ես, եւս վանի՝ 'ի դուռն նր գերգեա' զաւաւաւրին որ այնու ելանէ 'ի վերինն յիմ եւ ոպ զենովք որ կ'ամ ծաւաւց յաղտի իւրոյ, ոչ ճաշակեց 'ի պաղտին: Իսկ նա հրմց հրաւրց իւրոց եդին 'ի գրախոսին, այնպէս եւ միրիլանն արար. ամէն:

Էլ 667ա. Ըբ նա յն քն ողորմի ստացաւ զի նր գրոց. մեղասի զարիպին եւ ծնաւապ նորին նմադուռն եւ խաթունն միկեցին եւ եղբայրն խորշիլն եւ ազաւային եւ երախտաւոր վարդգետին իմոյ հեղահոգի թաղէս կրանաւորին կափայեցաւ. որ եւ նա բաւաւաւ աշխատանք ունի 'ի վերայ մեր. զվարձ ի քնն տացէ. եւ փնուէ գրին Կհեղապեա քահանային եւ մեր ծնաւապին լի՝ բերանով նա ողորմի ստացէ. եւ քն նա ձեզ ողորմացի լիւն:

Էլ 667ա. աբ նա ողորմի շտայայդի գրոց՝ Մերիլանն եւ կողակցուն խանային. եւ զստերացն փաթի խանին. խանապան եւ եթարին. ամէն:

Էլ 667բ. Դարձեալ յիշեցէ եւ նա ողորմի ստացէ միրիլանն եւ կողակցին իւր՝ խանային. Եւ արգ ստաց՝ զայս բարի յիշատակ իւրն եւ ծնողացն իւրցն: Յիշելով զաստեղան 'ի մեծաբարաւ բան մարգարէին որ ասէ երանի որ անիցի՝ զաւալ 'ի սինն եւ յիշատակ բարի. եւ արգ գիտելի է զի գ. ասէր յաւալ առեալ էր զպաւաւարն եւ այնու ոչ լի՝ զգիպաք որտի նի, այլ եւ նա վանի՝ 'ի դուռն նր գերգեա զօրավարին. եւ գ. ասէր այլ լի՝ անցաւ. զպին եւ զաւաւաւ. եւ այլ անաւթ որ ինչ է դե- (ի պէտս)

պատարաքին էր եւաւ ըստ հրաժ ան որ ասէ թէ եկ ծաւա՝ բարի եւ հաւատարիմ՝ եմաւ զաւաւաւն զո որովյետեւ առկաւ զայս արարեր 'ի վի բազմաց կայաւալացի զեզե (1) Էլ 667ա. ներաւք քն ողորմի ստացաւ, ցնօղի գրոց մահաւա ստեփանոսին. եւ ծնաւապ նորին նմադուռն եւ խաթունն միկեցին: եւ եղբայրն խորշիլն եւ խաթաւալարին. եւ նա՝ արեւան մերաւաւոց նորին, եւ ին՝ անարժանիս օախաւ աշխատողն յվս քահն' որ վն սիրոյ եղգօրն մեր մահաւա ստեփանոսին՝ գրեցի զայս. գ. սիրալի՝ ճաւաւ բայց անմեղագի լինի՝ զի մեծ ահիւ եւ գողով գրեցի 'ի դաւան առաւր, որ հասան զվիզ պալան գրեւայ զանմեղ քրիստոնէային, եւ մեք յաւաւաւաւաւ եմք ի կենաց մերոց՝ եւ 'ի տղայոց՝ թէ պար կամ վաղինն առ մեղ հասանի՝ յայս դաւաւաւաւ գրեցի եւ ոչ թորիկ ստեփան' վն սիրոյ մահաւա զաւաւաւ՝ որ նա՝ ոգ զնա սիրէ եւ մեծաբէ, վն ինչ, բարեւոցն եւ հաստատ հաւատոյն՝ եւ զի զնա՝ գործն եւ զվաւաւաւաւ անաւ իւրոց բաշխեաց առալի՝ մեր՝ ի գինս գրեւայց զորս արտասեաց յանօրինաց, եւ զայն ի գինս գրոց պատուականաց, եւ յայլ ապառն եկեղեցեաց. բնկալի գիտարէնն յաւաւաւաւաւ բարոյն նոյ լիւն: (այլ գրէ) Չերկնից քաւաւութի՝ եւ զանաւաւաւաւաւաւաւ ին՝ հանգերն ծնաւաւաւ եւ նա՝ արեւան մերաւաւաւաւ: լիւն: Դարձեալ յիշեցէ զի քն զմահաւա ստեփանոսի եղաւ որդին ըզկաւաւաւ եւ զլինաւն: եւ զկողակցին զիմաման եւ զհանգաւաւ: եւ զարգին զարգալովն եւ զարգին: զզուլինն եւ զգաւաւաւաւ զգաւաւաւ: գրէին խաթունն, եւ զայլ նա՝ արեւան մերաւաւաւ մաղաւա ստեփանոսի յանօրինաց յիշեցէ եւ ի բերանով նա ողորմի ստացէ: Եւ նա որ առաւան է ի տաւր բարեւոց. անչ յիշեցաւ եւ մեղ յիշեցաւ ողորմի ստացէ:

Էլ 667բ (այլ գրէ) անգաւաւ եւ յետոյ կիտալին քերուած... ողորմի? Յ՛հ... յ զաւաւաւաւաւաւաւաւ ողորմութի խաւաւաւաւ եւ ողորմ ասէին թէ բերէք որ զնա՝ մեղաւաւաւաւաւաւաւ լինելոյն եւ անգաւաւաւաւաւաւաւ ձեզելով պոլիկ մի աւել... Եւ նա զայս կամմ՝ ասել անչ սիրելիք իմ՝ եղբայրք զարեւոք. այս յնա՝ մեր մեղացն որ աշխարհս հայոց քահակաւ յերաւան եղեալ գրեցան... (քերուած 9 տող):

(Եւ-բ-ն-ի-ի-ի)

Հ. Յ. ԱՍՏՈՐԻՆՍ

ԵՐԵՎԱՆԻ ԱՍՏՈՐԻՆՍԻ

ՅՈՐԴԱՆԻ ԿՈՆՏԱԿՏԱՆԻ ԿՈՆՏԱԿՏԱՆԻ

1. Տաւ:

Տաւ "ամուսնոյն քոյրը" մեկնուած է Իրեւան. յ. γάμος, լա. glos եւն (բոս Bugge KZ 32, 27—28 եւ Հիւրըմ. Gramm. 496), Այս մեկնութեան ժամանակ մոռնաւոր չէ նաեւ լազերէն ձա "բոյր" որուն յորմանիս ձալը իր ցուցնէ թէ նախկինն եղալի անն էր զիտ *dal: